

Áheitan frá landsdjóralæknastovninum:

Fjalið ikki út yvir seyða-sjúkuna ridluskriða

Í samband við at sjúkan ridluskriði á fyrsta sinni er staðfest hjá seyði í Føroyum, hevur landsdjóralæknin gjørt eina frageiðing um hesa sjúku. Vit prenta hana her í blaðnum

I juni 1984 er sjúka, sum áður var ókend her á landi, staðfest hjá seyði í Føroyum. Eftir eyðkennum nevna vit sjúkuna ridluskriða.

Ridluskriði er smittusjúka hjá seyði og geitum og rakar heila og mønu hjá smittaðum dýrum. Sjúkan ber deyðan við sær eftir nokrum vikum ella mánaðum frá tí, at eyðkennini fyri sjúkuna eru sjónsk. Igerðartíðin fyri sjúkuna er sera long, frá 18 mánaðum til 7 ár ella meira.

SOGLIGT YVIRLIT

Ridluskriði er væl kend sjúka í mongum londum. Í Stórabretlandi er sjúkan kend í meira enn 200 ár, og ber hon navn við serapie (skriði). Á meginlandinum í Europu er sjúkan eisini væl kend. Í Týskalandi ber hon navn við traberkrankheit, á fronskum eitur hon la tremblante (skjálvtin). Úr Europu er sjúkan borin til Indiu, Australiu, New Zealand, Canada og USA. Í øllum fornum er sjúkan borin til hesi lond við seyði.

Í Íslandi er sjúkan hjá seyði, sum teir nevna ríða ella ríðuveiki. Líkt er til, at talan er um somu sjúku, tó eru eyðkennini óðrúsi. Tað eru um 100 ár síðan, at íslendingar varnaðust hesa sjúku. Ongin vísir er fyri, hvussu sjúkan er borin til Íslands; men teir hava illgruna til, at hon er komin við veðri, sum var fluttur úr Danmørk til Skagafjarðar í 1878. Í 1978 var sjúkan á fyrsta sinni staðfest í Noregi, og sum nevnt nú eisini í Føroyum. Ymiskt bendir á, at sjúkan longu hevur gjørt vart við seg í 1981. Enn er sjúkan bert staðfest hjá seyði av blackface-slagnum. Seinast hetta slag av seyði var flutt til Føroya var í 1961.

SJÚKUORSØK OG SMITTA

Smittuevnið, sum er atvold

til ridluskriða, er ókent. Tó benda royndir á, at talan er um eitt virus ella evni við líkandi eiginleikum. Smittuevnið hevur fleiri sermerktar eiginleikar. Í sambandi við, at royndir eru gjørdar fyri at kanna hesa sjúku nærri, er tað ávíst, at

men sermerkt er, at tað mest er ungar seyður, sum verður smittaður. Serliga eru tað lomb undan sjúkum ella smittaðum óm, sum verða smittað. Eina tíð var serligur dentur lagdur á, at onkur arvaligur eiginleiki mátti verða settur í samband við hesa sjúku; men hetta er ikki prógvað, og seinni er gingið frá hesi áskoðan.

Um burðar kunnu smittast í móðurlívi er óvíst.

Tá eitt dýr er smittað er líkt til, at smittuevni við blóðrenslinum festir seg til eitlar og milt, og eisini til spýttkirtlar, bris, lungur og garnar. Í hesum gøgnum fleirfaldast smittuevnið. Fleiri mánaðar seinni breiðir smittuevni seg til mønu og heila.

SJÚKUEYÐKENNI

Áður er nevnt, at iherðartíð-

ristingar. Gongulagið gerst ridlut, og at enda er seyðurin valla støðuføtur. Er illgruni um, at seyður hevur broyttan atburð, kunnu eyðkennini gerast sjónskari, um seyðurin verður órógvður. Tá sjúkur seyður verður handlaður, kunnu ristlingar kemast, serliga á hálsi og høvdi. Roddin kann eisini broytast. Jarmið gerst veikari og háðari enn hjá øðrum seyði.

Fyrstu broytingarnar, sum siggjast á gongulagnum, eru at seyðurin er óstuttur á afturbeinum og gleivur meira enn vanligt. Verður seyðurin rikin, eru hesi eyðkenni sjónskari. Tá kann eisini siggjast, at seyðurin snávar á, og tá hann er lúgvður, dettur hann oftani og hevur ilt við at sleppa aftur á fótur.

Samstundis, sum umroddu eyðkenni vísa seg,

sær skriða, men aðrir sjúkir seyðir nær um einans vísa hetta eyðkenni. Einstakir sjúkir seyðir kunnu tykjast at ernast aftur; men seinni siggjast eyðkennini aftur.

Ójavnir er, hvussu long tíð gongur frá tí, at fyrstu eyðkennini eru sjónsk, til seyð-

SJÚKAUAVGERÐ

Ongir møguleikar eru fyri at taka endaliga avgerð um ridluskriða hjá livandi seyði. Hendan avgerð kann bert verða tikin, eftir at seyðurin er deyður ella avlivaður, við at kanna heilan. Heilasóttin listeriosis kann í ávisum fornum eyðkennini fyri aðrar sjúkur minna nógv um eyðkennini fyri ridluskriða. Heilasóttin listeriosis kann í ávisum fornum geva krampaheðindi, og minnir hetta ikki sort um ristlingarnar hjá seyði við ridluskriða. Bæði við garna-sótt og ridluskriða er seyðurin kaddarak, ta nann er falkomin av sjúkuni.

SJÚKUR VIÐ LÍKANDI EYÐKENNUM

Ongar sjúkur eru hjá seyði hjá okkum, sum hava meilík eyðkenni við ridluskriða; men í ávisum fornum kunnu eyðkennini fyri aðrar sjúkur minna nógv um eyðkennini fyri ridluskriða. Heilasóttin listeriosis kann í ávisum fornum geva krampaheðindi, og minnir hetta ikki sort um ristlingarnar hjá seyði við ridluskriða. Bæði við garna-sótt og ridluskriða er seyðurin kaddarak, ta nann er falkomin av sjúkuni.

At seyður kláar sær er vanligt. Seyður kann vera fongdur við lús, forlús ella skrubb og kláa sær illa; men annar seyður kláar sær eisini.

SJÚKUGONGDIN Í EINI SKIPAN

Tá ið ridluskriði tekur seg upp í eini skipan, sjúklast vanliga bert fáir seyðir tey fyrstu árin; men sum frá hio-ur sjúklast alt fleiri seyðir. Hetta kemur serliga av, at smittan serliga verður borin frá foreldrum til lombini. Dømi eru um, at 30% ella meir av skipanini eru deyð um árið av ridluskriða. Tá sjúkan hevur fest seg í eini skipan, eru tað vanliga ærnar á besta aldri sum sjúklast. Hetta lýsir sjálvsagt hvønn figgarligan týðning ridluskriði hevur fyri seyðahaldið.

VERNDARTILTØK

Ongin heilivágur er fyri ridluskriða. Heldur ikki

Ridluskriði er enn sjáldsamar, men landslæknin ávarar imóti, at fær seyður ridluskriða, er neyðugt at drepa alla gonguna.

um tilfar úr sjúkum seyði verður kókað í langa tíð og síðan sprcent inn í friskan seyð, gerst hesin seyðurin sjúkur. Eisini smittar hetta evni eftir at hava ligið í 0,4% formalin í fleiri mánaðar. Sama er galdandi fyri fleiri onnur evni, sum vanliga verða nýtt til at gera virus óvirkið.

Ókent er, hvussu smittan verður borin til eitt dýr. Við royndum er tað víst á fleiri ymiskar møguleikar, eitt nú at dýrið kann eta smittuevnið í seg. Royndir vísa eisini, at sjúkur seyður í eini skipan kann smitta annan seyð;

in er í minsta lagi 18 mánaðar. Í ger ridluskriði bert vart við seg hjá seyði, sum er vetur gamal ella eldri, og bæði kynini verða líka meint rakt av sjúkuni. Vanligast er, at seyður, sum er 2-4 vetrar, verður sjúkur; men eldri dýr kunnu eisini sjúklast. Dømi er um, at seyður hevur vist eyðkennini fyri sjúkuna 8 ár eftir, at hann er komin í samband við smittaðan seyð.

Fyrstu eyðkennini eru vanliga, at seyðurin gerst hveppin og fjáltrur. Tá sjúkan er eyðsýnd, notrar seyðurin og hevur týðilgar

sest, at seyðurin kennir sær skriða. Í byrjanini klárar seyðurin sær mest um afturpartin; men seinni kláar hann sær um allan kroppin. Eitt eyðkenni, sum fylgir sjúkuni, er at seyðurin missir holdini og gerst at enda kaldarak, sjálvt um matarlysturin er góður til tað síðsta.

Ridluskriði er ikki fepur-sjúka; men í samband við ristlingarnar kann kropshiti vera hægr enn hjá seyði annars.

Sjúkumyndin er ikki altíð líka greið. Summi sjúkir seyðir tykjast ikki at kenna

urin ikki er livfóður. Her valdast nógv um umstøðurnar. Geldar og veðrar kunnu dragast við sjúkuna í mánaðar, meðan kvíðnar ær og lambær vanliga doyggja eftir 1-2 mánaðum. Arstiðin hevur eisini nógv at siga, flestu seyðirnir, sum fara av ridluskriða, doyggja á vetri og vári.

SJÚKLIGAR BROYTINGAR

Við uppskurd av sjúkum seyði eru ongur broytingar at siggja við berum eygum. Við sjóneyku siggjast sermerktar broytingar í heila og mønu.

